

TÍÐARGREIN

Tórbjørn
JacobsenJóannes
EidesgaardHans Pauli
StrømHergeir
NielsenJógvan
SundsteinEdmund
Joensen**Jógvan Sundsein**
fyrraverandi løgmaður

Stýrisskipanarlóg – Stjórnarskipan – Grundlóg

Latið okkum hald okkum langt burtur frá opportuniskum fólkaatkvøðum, og bert hava slíkar atkvøður tá nakað veruligt er á skránni, sum til dømis ein nýggj stjórnarskipanarlóg fyri ikki at tala um, tá føroyska fullveldið skal skipast

Uppskot er lagt fyri tingið um ávísar broytingar í galdandi stýrisskipanarlóg. Galdandi lógin er skjótt 20 ára gomul, so í sjálvum sær er hetta ikki serliga lægið. Men áhugavert kundi kortini verið at hugt eitt sindur at teim umstøðum, sum politiska skipanin arbeiðir undir, eisini sæð í mun til samanspælið millum veljarnar (fólkaræðið) og lóggevandi og úttinnandi valdið (løgting og landsstýri).

Erlendur Patursson plagdi ofta í sínum røðum at taka til, at karmarnir um stýringina av føroyska samfelagnum bert góvu okkum loyvi til “at spæla fólk í húsi”. Hann meinti við, at vit vóru ósjálvstøðugt land, og tí bert kundu stýra undir teim treytum, ið aðrir settu okkum. Hetta hevði hann rætt í, og tíverri eru viðurskiptini soleiðis enn.

Ein føroysk grundlóg

Fyri nøkrum (fleiri) árum síðani varð farið undir at tilevna eina føroyska grundlóg. Arbeitt varð seríøst við hesum, og rættiliga nógv kom burtúrur. Men so kom stígur í, tí ein niðurstøða varð gjørd um, at danska grundlógin, sum ongatíð er samtykt av Føroya fólki, forðaði fyri hesum. Tíbetur helt arbeiðið kortini ikki uppat, men helt fram, og skuldi barnið nú eita stjórnarskipanarlóg.

Ein føroysk stjórnarskipanarlóg

Arbeitt var í fleiri ár við hesi lóg-gávu, og lutóku bæði serkøn fólk og politisk umboð í arbeiðinum. Endaliga málið við slíkum arbeiði er sjálvandi at fá eina grundleggjandi stjórnarlóggávu fyri einar frælsar Føroyar. Arbeitt var kortini undir teim núgaldandi stjórnarlígu umstøðunum og ásannan um, at spurningurin um fullveldi mátti avgreiðast fyri seg. Men nýggja stjórnarskipanarlógin skuldi vera

so fullfiggjað, at hon kundi vera lógargrundarlagið bæði undir núverandi og eini komandi broyttari ríkisrættarlígari støðu.

Stjórnarskipanarnevndin gjørdi eit gott arbeiði og úrslitið er eitt (fleiri) uppskot, sum fyri ein stóran part semja er um millum bæði serfrøðingar og politiskar lutakarar í nevndararbeiðinum. Tað, sum írestar, er at seta seg saman aftur politiskt og “finpussað” tilfarið. Síðani at fáa tað lagt fyri tingið í hesum valskeiðinum, sent tað út til fólkaatkvøðu, og síðani endaliga samtykt av einum nýggjum tingi í 2016. Um hetta verður gjørt hevði tað havt við sær eina týðandi og avgerandi menning av føroyska samfelagnum. Løgtingsval verður ikki aftur fyrrenn um háltannað ár, so enn er tíð at fáa avgreitt hetta stórmál.Vónandi kann Løgtingsins rættarnevnd semjast um at koma við einum uppskoti um eina slíka avgreiðslu.

Stýrisskipanarlógin

Í 1994 fingur vit nýggja stýrisskipanarlóg. Hon er evnað til innan karmarnar av heimastýrslógini, men var kortini ein bati í mun til áður galdandi skipan. Fyri at blíva í myndatalu Erlends sála, so batnaðu móguleikarnir “at spæla fólk í húsi” nakað. Vit hava hóast alt lóggávutíðing og úttinnandi stjórnarvald í ávisan mun. Vit hava eitt fungerandi fólkaræði, demokrati, sum kann samanberast við skipanirnar í grannalondum okkara. Demokratiska skipan okkara er representativ, umboðandi, tað vil siga, at fólkid velur tey umboð, sum skulu takað politisku avgerðirnar. Hesi umboð sita í (hægst) 4 ár. So fer fram val av nýggjum. Hetta er sama skipan, sum hini norðurlondini hava, eg haldi eisini, at øll hava 4 ára valskeið. Onnur lond hava onnur valskeið, til dømis hevur Bretland 5 ára valskeið. Vit, og hini londini,

hava eisini parlamentarismu. Tað vil siga, at politiskar avgerðir verða tiknar av einum meiriluta. Hetta geldur eisini stjórnarsamansetingar. Polisku valdu umboðini á tingi hava annars øll sama rætt til fram-løgu av uppskotum, talurætt og atkvøðurætt, tað vil siga at føra fram síni sjónarmið.

Vanligt er í teim londum vit samanbera okkum við, at tvær grundreglur eru fyri umboðanina á tingi. Onnur er uppbyti í politiskar flokkar, og hin er, umboðanin frá landspørtum. Á hendan hátt verður fólkaræðið tryggjað, í øllum førum í ávisan mun. Her hava Føroyar verið út fyri afturstigi av tí, at landspartaumboðanin er avtíkin.

Í staðin fyri at koma við uppskoti um uppafurtøku av arbeiðinum við stjórnarskipanarlógini er Tjóðveldi komið við uppskotum um broytingar í verandi stýriskipanarlógini. Uppskotini fevna um:

1. Móguleika fyri fólkaatkvøðu um samtyktar lógir
2. Val av lögmanni og nýskipan av landsstýri eftir hvørt val
3. Móguleika fyri nevndar-hoyringar
4. Alment innlit

Av hesum er tað serliga punktini 1 og 2, sum hava breiðan áhuga.

Burtursæð frá Sveis, sum hevur ein heilt serligan fólkaatkvøðukultur, so er mær vitandi ikki nakað annað land, sum vit samanbera okkum við, sum hevur nakra útbygda skipan við fólkaatkvøðum, og serliga ikki við minnilutaverju

Móguleikin fyri fólkaatkvøðu

Uppskotið snýr seg um eina sokallaða minnilutaverju. Hugburðurin aftanfyrir er, at tá ein meiriluti tinginum hevur samtykt eina lóg skal ein nóg stórir minniluti uppá ein triðing av tinglimunum (t.v.s. minst 11) kunna krevja lógina lagda út til fólkaatkvøðu. Tað vil siga, at um fólkaatkvøðan gongur ímóti lógini, verður hon ógildað. Myndugleikin hjá Løgtinginum at lóggeva verður sostatt í ávisan mun skerdur. Hetta ljóðar í fyrsta

umfari sera positivt. Hetta er eitt herðaklapp til tað beinleiðis fólkaræði, har tað umboðandi demokratið verður skúgva til viks. Men hvussu fer hendan skipanin at virka í praksis. Vit kunnu bert gita. Vit kunnu taka teir uttastu móguleikarnar. Øðrumegin er tann móguleikin, at skipanin ongantíð verður brúkt. Minnilutin setur ongatíð fram uppskot um fólkaatkvøðu. Í sofall henda ongar broytingar. Hinvegin kann eisini vera, at minnilutar uppá minst 11 í heilum krevja fólkaatkvøðu um øll mógulig lógaruppskot. Undir slíkum umstøðum endar fólkaatkvøðu skipanin við at blíva til politiskt fótatraðk. Hetta hendir tó neyvan. Tí longu í fyriliggjandi lógaruppskoti er hædd tikin fyri, at mest áhugaverdu lóginar ikki kunnu leggjast út til fólkaatkvøðu. Eftir uppskotinum kunnu lógir, sum hava við peningaveitingar, figgarlig viðurskipti, skattaviðurskipti o.l. ikki fara til fólkaatkvøðu. So er lítið eftir av aktuelum málum.

Burtursæð frá Sveis, sum hevur ein heilt serligan fólkaatkvøðukultur, so er mær vitandi ikki nakað annað land, sum vit samanbera okkum við, sum hevur nakra útbygda skipan við fólkaatkvøðum, og serliga ikki við minnilutaverju. Tað er so gott sum altíð

Mín niðurstøða er tí, latið okkum hald okkum langt burtur frá opportuniskum fólkaatkvøðum, og bert hava slíkar atkvøður tá nakað veruligt er á skránni, sum til dømis ein nýggj stjórnarskipanarlóg fyri ikki at tala um, tá føroyska fullveldið skal skipast.

Hitt uppskotið um, at 4500 borgarar kunnu senda eitt lógaruppskot til lögtingið, sum so skal samtykkja tað ella senda tað víðari til fólkaatkvøðu, fyrkemur mær so veruleikafjart, at eg rokni tað ikki fyri at hava nakran mógueika. Men hvør veit í hesum face book tíðum?

Val av lögmanni og skipan av landsstýri

Áður var tað soleiðis, at løgmaður skuldi veljast aftaná hvørt val. Hetta broyttist í 1994 til, at løgmaður kundi verða sitandi við fullum heimildum, um hann ikki fekk meiriluta ímóti sær. Nú hevur Tjóðveldi uppskot um, at løgmaður fer frá aftaná hvørt val. Hetta haldi eg vera eitt rímuligt uppskot. Eitt lögtingsval hevur við sær eina nýggja samanseting av tingfólki og -flokkum. Virkandi tingformaður fær sum uppgávu at taka ímóti flokksformonnum í nýggja tinginum og hoyra teirra uppskot um, hvønn teir skjóta upp sum lögmann ella samráðingarleiðara.

Tingformaðurin metir so um, hvør hevur størstu undirtøkuna og biður viðkomandi royna at skipa stjórn. Hetta kann endurtaka seg, men tingformaðurin hevur ábyrgdina sum millummaður til nýggjur løgmaður er valdur og landsstýri skipa.

Málið um nevndarhoyringar haldi eg hoyrir heima í tingskipanini heldur enn í stýriskipanarlógini.